

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA'LIM
VAZIRLIGI**

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

“ TASDIQLAYMAN ”

O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor

_____ J.X.Karshibayev

2022 yil “ ____ ” _____

**“O‘RGANILAYOTGAN TIL NAZARIY ASPEKTLARI”
ISHCHI O‘QUV DASTURI**

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar soha
Ta’lim sohasi: 110000 – Pedagogika
Ta’lim yo‘nalishi: 5111400 – Xorijiy til va adabiyoti (Ingliz tili)

O‘quv soatlari hajmi: – 240soat
Ma’ruza mashg‘ulotlari – 60 (5-semestr – 30 s, 6-semestr – 30s)
Seminar mashg‘ulotlari – 60 (5-semestr – 30s, 6-semestr – 30s)
Mustaqil ta’lim soati – 120 (5-semestr – 60s, 6-semestr – 60 s)

Mazkur fanning ishchi o'quv dasturi O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2020 yil 14 avgustdagi 418-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan " O'rganilayotgan til nazariy aspektlari " fani dasturi asosida tayyorlangan.

Mazkur ishchi fan dasturi " Ingliz tili va adabiyoti " kafedrasining 2022 yil " ___ " ___ avgust ___dagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun tavsiya etilgan. (___1___-sonli bayonnoma).

Mazkur ishchi fan dasturi " Filologiyar " fakulteti Kengashining 2022 yil " ___ " ___ avgust ___dagi yig'ilishida muhokama qilinib, tasdiqlash uchun tavsiya etilgan. (___1___-sonli bayonnoma).

Mazkur ishchi fan dasturi Guliston davlat universiteti Kengashining 2022 yil " ___ " ___ avgust ___dagi ___1___-sonli bayonnoma bilan tasdiqlangan.

Tuzuvchi:

Ayubova S.	GulDU "Ingliz tili va adabiyoti" kafedrasini o'qituvchisi
Tilavoldiyev O.	GulDU "Ingliz tili va adabiyoti" kafedrasini katta o'qituvchisi
Ayaqulov N.	GulDU "Ingliz tili va adabiyoti" kafedrasini f.f.n (PhD)
Taqrizchi:	
Tojiyev X.	GulDU f.f.n., "Ingliz tili va adabiyoti" kafedrasini dotsenti

Kafedra mudiri: _____ **A. Pazilov**

Filologiya fakulteti dekani : _____ **M. Mamatkulov**

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i _____ **I.Xudoyberdiev**

Fan / modul kodi O'TNA30118	O'quv yili 2022-2023	Semestr 5-6	ECTS- Kreditlar 4/4
Fan / modul turi Majburiy	Ta'lim tili Ingliz tili		Haftadagi dars soatlari 4/4
Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
O'rganilayotgan til nazariy aspektlari	120	120	240

I. Fanning mazmuni

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga o'rganilayotgan tilning asosiy nazariy tushunchalari, chet tilini o'rganishning uslub va yondashuvlari, tilning ilmiy bilimlar tizimida tutgan o'rni va ahamiyati bilan tanishtirish, ularga til sathlarining nutqiy muloqot jarayonida kuzatiladigan asosiy qonuniyatlarini o'rgatishdan iborat.

Fanning vazifasi – talabalarga til nazariy aspektlarining bir-biri bilan o'zaro munosabatlari to'g'risidagi ilmiy-nazariy tushunchalarni o'rgatish, ularning tabiiy til mohiyati to'g'risidagi bilimlarini kengaytirish, tilning ichki tuzilmasi, til qatlamlari va birliklarini ilmiy asosda tadqiq etish ko'nikmalarini rivojlantirishdir.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

“O'rganilayotgan til nazariy aspektlari” fani tarkibida 5 ta modul – “Leksikologiya”, “Nazariy fonetika”, “Nazariy grammatika”, “Stilistika” va “O'rganilayotgan til tarixi” o'qitiladi.

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1. LEKSIKOLOGIYA

1-mavzu. “Leksikologiya faniga kirish”

Fanning mazmuni. Leksikologiya fan sifatida. Leksikologiya terminining paydo bo'lishi va rivojlanishi. Leksikologiyaning boshqa fanlar bilan bog'liqligi. Fanning predmeti va ob'ekti, fanning metodi va ishlatish yo'llari. Leksikologiya fanining bo'limlari va uning boshqa qismlari bilan bog'liqligi.

2-mavzu. Leksikografiya

Leksikografiyaning fan sifatida rivojlanishi. Lug'atlarning asosiy turlari: entsiklopedik, lingvistik, izohli va tarjima lug'atlari. Lug'at turlari muammosi va ularni yaratish uslublari. Lug'atlar uchun so'z tanlash, lug'at maqolalarining tuzilishi va boshqalar. Ingliz, nemis, frantsuz va ispan tillaridagi lug'atlarning

asosiy turlari: izohli va tarjima lugʻatlari, sinonimlar lugʻati, frazeologik birliklar lugʻati, etimologik, ideografik, maxsus lugʻatlar, neologizmlar lugʻatlari va boshqalar.

Oʻquv lugʻatlarining tuzilishi (soʻzlarning birikish yoʻllari lugʻati, koʻp qoʻllaniladigan soʻzlar lugʻati). Turli lugʻatlarda soʻz maʼnolarini ochib berish yoʻllari. Tarjima jarayonida lugʻat bilan ishlash, Soʻzning izohli tahlilini oʻrganish, boshqa lugʻatlardagi izohlari bilan qiyoslash. Til lugʻat tarkibining oʻzgarishi sotsiologiyistik hodisa ekanligi. Lugʻat tarkibining sifat va son jihatdan oʻzgarishi. Lugʻat tarkibining leksik va stilistik tasnifi. Soʻzlarni ishlatilishi jihatidan tasnif etish. Umumisteʼmol soʻzlari va maxsus leksika. Arxaizmlar, istorizmlar, neologizmlar, ularning tarixiy bogʻliqligi va oʻzaro taʼsiri. Asosiy va yordamchi soʻz turkumlarining son jihatidan oʻzaro farqi. Nomlashning faolligi va lugʻat tarkibining boyish yoʻllari. Soʻzning maʼno taraqqiyoti rivoji, boshqa tillardan kirgan soʻzlar qatlami.

3-mavzu. Semasiologiya

Soʻz til lugʻat tarkibining asosiy birligi sifatida. Soʻzning morfema, soʻz shakli, soʻz birikmasidan farqli xususiyatlari. Motivatsiya tushunchasi. Idiomatika va motivatsiya turlari: fonetik, morfologik, semantik. Maʼno va soʻz maʼnosining tuzilishi. Oʻrganilayotgan til, ona tili va boshqa tillardagi soʻzlarning semantik tuzilishi. Soʻz maʼnosining tuzilishini oʻrganishda paradigmatika va sintagmatikaning roli. Kontekst va uning turlari. Sodda, tub, yasama va qoʻshma soʻzlarning oʻziga xos maʼnolari. Soʻz maʼnosi va uning tuzilishi. Frazeologik birliklar maʼnolarining xususiyatlari, maʼno turlari tasnifi. Soʻzning leksik-semantik variantlari.

4-mavzu. Soʻz maʼnosining oʻzgarishi va natijalari

Maʼno tuzilishida sinxronik va diaxronik qarashlar va uning rivojlanish qonuniyatlari. Lugʻat birligini semantik guruhlariga ajratish.

5-mavzu. Semantik maydon tushunchasi

Monosemiya, polisemiya, omonimlar-til birliklari sifatida. Giperonimiya va giponimiya muammolari. Sinonim, antonim va masalalari, va ularning manbalari, tasnifi, tilni boyitishi va til rivojlanishidagi ahamiyati.

6-mavzu. Soʻzlarning semantik klassifikatsiyasi

Ingliz tilida soʻzlarning semantik qatlami, kitobiy uslub, soʻzlashuv uslubida soʻzlar, soʻzlarning turli semantik va noseantik guruhlari.

7-mavzu. Soʻzning morfologik tuzilishi

Bir va koʻp morfemali soʻzlar. Morfemaning leksik birlik ekanligi. Morfemalar turlari va sinflari. Soʻz negizi va uning turlari. Hozirgi zamon ingliz tilida soʻz tuzilishining turlari. Soʻz tuzilishiga diaxronik va sinxronik qarash.

Morfemalar yasash. Morfema va allomorfemalar. Soʻz tuzilishini morfemik tahlil qilish asoslari va ularning soʻz yasash tahlilidan farqi.

8-mavzu. Soʻz yasash

Soʻz yasash usullari. Soʻzning asosiy tarkibiy qismlari. Soʻz negizi. Oʻzakning tuzilishi va semantikasi. Keng va kam tarqalgan usullar bilan soʻz yasash. Leksik nomlashda soʻz yasashning roli va oʻrni. Soʻz yasash qatorlari zanjiri. Old qoʻshimchalar va ularning turlari. Har xil mezonlarga asoslanib old qoʻshimchalarni tasnif etish. Oʻzak old qoʻshimchalarning semantikasi. Yarim old qoʻshimchalar yordamida soʻz yasash. Qoʻshma soʻzlarning soʻz yasashning keng tarqalgan yoʻllaridan biri ekanligi. Anʼanaviy va zamonaviy tilshunoslikda qoʻshma soʻzlarni tasnif qilish asoslari. Qoʻshma soʻz yasashning har xil turlari, ularning keng tarqalganligi. Qoʻshma soʻzlarni ona tiliga tarjima qilish yoʻllari. Konversiya, uning kelib chiqishi va asoslari. Soʻz yasash yoʻlini aniqlashda konversiyadagi semantik aloqalarning asosiy mezon ekanligi.

Konversiyaning keng tarqalganligini belgilovchi asosiy omillar. Konversiyani tarjima qilish muammolari. Qisqartma soʻzlar (abbreviatsiya). Qisqartma soʻzlarning turlari. Klippinglar. Qisqartma soʻzlarni tarjima qilishdagi qiyinchiliklar. Soʻz yasashning kichik usullari: maʼno kengayishi, tovush va urgʻu koʻchishi, tovushga taqlid qilish va reduplikatsiya, grammatik shakllarning leksikalizatsiyalashuvi va soʻz yasashda har xil turlarning birikuvi.

9-mavzu. Frazeologiya

Frazeologiyaning maqsad va vazifalari. Turgʻun va erkin birikmalarni farqlash muammosi, ularni farqlovchi belgilar. Leksik birikish. Turgʻun birikmalar va ularning har xil mezonlarga asosan tasnifi. Frazeologik birliklarning yuzaga kelish yoʻllari. Soʻz va soʻz birikmasining oʻxshashligi va farqi. Frazeologik birliklar va ularni tarjima qilish muammolari. Frazeologik birliklarning lingvokulturoliya va pragmatika jihatdan xususiyatlari.

10-mavzu. Etimologiya

Til lugʻat tarkibining etimologik jihatdan tasnifi. Oʻrganilayotgan tilda keyin paydo boʻlgan va boshqa tillardan kirib kelgan soʻzlar. Xorijiy tillardan kirib kelgan soʻzlarning turlari, oʻzlashtirilishi, assimilyatsiyasi, lugʻat tarkibi va soʻz yasash tizimiga taʼsiri. Baynalminal soʻzlar. Etimologik lugʻatlar.

11-mavzu. Tilning lugʻat sostavidan foydalanish metodlari

Til lugʻat birliklaridan foydalanish. Leksik tadqiq qilish jarayoni, bosqichlari va metodlari.

2. NAZARIY GRAMMATIKA

1-mavzu. Nazariy grammatika faniga kirish

O'rganilayotgan tilning genetik va morfologik xususiyatlari. Morfologiya va sintaksis. Grammatikaning ta'rifi. Grammatik shakl va grammatik ma'no.

2-mavzu. Til va nutq tushunchalarini farqlash

Til va nutq. Aktualizatsiya. Grammatik qurilishning birliklari. Tilni grammatik jihatdan tasvirlashning turlari. Grammatikadagi metod va nazariy yo'nalishlar.

3-mavzu. Morfologiya

O'rganilayotgan tilning grammatik vositalari: tilning grammatikqurilishi. ilning morfologik qurilishi. Gapda so'z tartibi, yordamchi so'zlar, grammatik o'shimchalar, urg'u va intonatsiya, o'zak tarkibidagi tovushlar o'zgarishi. Morfema, morf, ilomorf va ularning strukturaviy turlari. Morfemanning turlari. Analitik shakl ushunchasi. Til grammatik tizimining xususiyatlari. So'z turkumi. Asosiy so'z urkumlari. Mustaqil va yordamchi so'zlar. O'rganilayotgan tilda so'z turkumlarining mumiy xususiyatlari. So'z turkumlarining shakl va ma'nolari. Transpozitsiya odisasi.

4-mavzu. Grammatik kategoriyalar

Grammatikadagi asimmetriya hodisasi. Funktsional yondashuv. Grammatik kategoriyalar. Grammatik kategoriyaning mazmun plani. Grammatik kategoriyaning ifoda plani. O'rganilayotgan til grammatik tuzilishining o'ziga xos xususiyatlari. Grammatik ma'noni ifoda etuvchi vositalar. Grammatik kategoriyalar. Grammatik shakl va grammatik ma'no tushunchalari. So'zning sintetik va analitik shakllari.

So'z turkumlari va gap bo'laklari orasidagi munosabat. So'zning morfologik strukturasi. Morfema va uning turlari. Kombinatorika tushunchasi.

5-mavzu. So'z turkumlari

So'z turkumi tushunchasi, so'z turkumi tushunchasi mezonlari va turli olimlarning so'z turkumi haqida fikrlari.

6-mavzu. Ot so'z turkumi

Xorijiy tilda otning distributiv belgilari. Ularning boshqa so'z turkumlari rdamida qo'shilishi. Otning so'z turkumi sifatida morfologik va semantik arakteristikasi. Otlarning asosiy semantik guruhlar. Son kategoriyasi. Otlarda o'plik kategoriyasining ishlatilishi. Jamlovchi va partitiv otlar. Determinativlar. yeterminativlarning so'z turkumi sifatidagi umumiy xossalari. Determinativlarning yemantikasi. Kelishik kategoriyasi, kelishik kategoriyasi haqida har xil nazariyalar. Egalik kelishigining shakli va uning qo'llanish xususiyatlari. Aniqlik-noaniqlik kategoriyasini ifodalovchi asosiy vosita. Artiklning umumnazariy muammolari, artiklning funktsiyalari, Rod kategoriyasi

7-mavzu. Sifat va ravish

Sifat so'z turkumi sifatida. Uning asosiy xususiyatlari. Sifatning semantik tasnifi. Qiyoslash kategoriyasiga oid olmoshlarning semantikasi,

sintaktik xossalari, grammatik kategoriyalari va shakllari. Ravishning semantik - grammatik guruhlari. Adverbializatsiya.

8-mavzu. Son, Olmosh

Son-soʻz turkumi sifatida. Conning turlari. Sonning gapdagi vazifalari. Olmosh soʻz turkumi sifatida. Olmoshning kelishik kategoriyasi. Olmoshning semantik va strukturaviy turlari.

9-mavzu. Fe'l

Fe'l - soʻz turkumi sifatida. Uning leksik, morfologik va sintaktik xususiyatlari, umumiy va farq qiluvchi tomonlari. Fe'lning morfologik vazifasiga koʻra tasnifi: mustaqil fe'llar, oʻtimli va oʻtimsiz fe'llar, ma'no jihatidan tugallangan va tugallanmagan fe'llar. Fe'lning grammatik kategoriyalari: aspekt (tarz) kategoriyasi, nisbat kategoriyasi. Majxul nisbatning keng tarqalish sabablari. Majxul konstruksiyalarning qoʻllanish xususiyatlari. Fe'l mayllari. Ular toʻgʻrisidagi zamonaviy kontseptsiyalar. Fe'lning semantik - grammatik guruhlari. Fe'l tizimidagi grammatik ma'nolarni ifoda qilish vositalari. Fe'lning shaxssiz formalari. Infinitiv, gerundiy va sifatdosh.

10-mavzu. Yordamchi soʻz turkumlari

Artikl, koʻmakchi, bogʻlovchi, yuklama va modal soʻzlar.

11-mavzu. Sintaksis va uning oʻrganadigan ob'ekti

Morfologiya va Sintaksis. Sintaktik strukturalar. Sintaksisda modellash tushunchasi. Gapni tahlil qilish metodlari. Grammatikaning turlari: an'anaviy grammatika, mantiqiy grammatika, strukturaviy grammatika, bevosita tashkil etuvchilarga ajratish grammatikasi, transformatsion grammatika, generativ grammatika, kelishik grammatikasi, kognitiv grammatika. Oʻrganilayotgan tilda til birliklari orasida kuzatiladigan sintaktik aloqalar turlari; Koordinatsiya, Subordinatsiya, Predikatsiya, Birlamchi va ikkilamchi predikatsiya tushunchalari. Murakkab tarkibli strukturalar. Polipredikativ qurilmalarning strukturaviy-funksional tahlili.

12-mavzu. Gap

Gap tushunchasini aniqlash xaqidagi asosiy fikrlar. Gapni aniqlashda klassik yondashuv. Gap tasnifi. Gapning maqsadga koʻra turlari: bir bosh boʻlakli va ikki bosh boʻlakli gaplar. Gapda ellipsis tushunchasi. Bir bosh boʻlakli va ikki bosh boʻlakli gaplarning farqi.

13-mavzu. Gapning muloqot maqsadiga koʻra va tuzilishiga koʻra turlari

Gap – kommunikatsiya birligi sifatida, gapning vazifasi, tuzilishi. Asosiy va ikkinchi darajali boʻlaklar. Ega. Eganing ifoda vositalari. Kesim - gapning asosiy belgisi sifatida. Modallik tushunchasi. Kesimning asosiy xususiyati. Modallik kategoriyasining ifoda usullari. Soʻz birikmasi. Birikma xosil boʻlish omillari. Soʻz birikmasining strukturaviy - funksional tipologiyasi. Soʻz birikmasining

komponentlari o'rtasidagi semantik munosabatlari. Gap bo'laklarining strukturaviy tiplari. Gap bo'laklari va so'z turkumlari o'rtasidagi munosabat. Predikativlik munosabatlarning o'ziga xos shakllariga ega bo'lgan gaplar. Qisqartirilgan sintaktik strukturaga ega bo'lgan gaplar. To'liqsiz gaplar. Atov gaplar. Polipredikativlik va murakkablashgan gaplar. Qo'shma gaplar. Bog'langan qo'shma gaplar. Ergashgan qo'shma gaplar.

Fandan o'tiladigan ma'ruza mavzular va ular bo'yicha mashg'ulot turlariga ajratilgan soatlarning taqsimoti

5-semestr

№	Fanning bo'limi va mavzusi, ma'ruza mazmuni	Soat
1	Lexicology as a science. Lexicology and its object .	2
2	English Lexicography . Types of dictionaries.	2
3	Semasiology. Word-meaning.	2
4	Types of meaning.	2
5	Change of meaning and its result	2
6	Semantic systems in English . Polysemy, Homonyms.	2
7	Synonyms, Antonyms.	2
8	Classification of semantic words.	2
9	Morphological structure of the word.	2
10	Word formation.	2
11	Conversion.	2
12	Secondary ways of word formation.	2
13	Phraseology.	2
14	Etymology.	2
15	Methods of using vocabulary units.	2
	Jami	30

6-semestr

№	Fanning bo'limi va mavzusi, ma'ruza mazmuni	Soat
1	Theoretical grammar as a science.	2
2	Language and Speech levels.	2
3	Morphemic Structure of the English Language	2
4	Problem of Grammatical Categories	2
5	Problem of Parts of Speech	2
6	Nouns.	2
7	Adjectives	2
8	Adverbs.	2
9	Numerals.	2
10	Pronouns.	2

11	Verbs.	2
12	Determiners.	2
13	Syntax and its object .	2
14	Sentence and its types.	2
15	Types of speech according to the purpose of communication and structure	2
	Jami	30

III. Seminar mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Leksikologiya

1- mavzu. Leksikologiyaning maqsadi va vazifalari.

2- mavzu. Leksikografiya: o'rganilayotgan til lug'at tarkibining umumiy tasnifi. Lug'atlarning asosiy turlari: entsiklopedik, lingvistik, izohli va tarjima lug'atlari. Lug'at turlari muammosi va ularni yaratish uslublari. Lug'atlar uchun so'z tanlash, lug'at maqolalarining tuzilishi va boshqalar. Ingliz, nemis, frantsuz va ispan tillaridagi lug'atlarning asosiy turlari: izohli va tarjima lug'atlari, sinonimlar lug'ati, frazeologik birliklar lug'ati, etimologik, ideografik, maxsus lug'atlar, neologizmlar lug'atlari va boshqalar. O'quv lug'atlarining tuzilishi (so'zlarning birikish yo'llari lug'ati, ko'p qo'llaniladigan so'zlar lug'ati). Turli lug'atlarda so'z ma'nolarini ochib berish yo'llari. Tarjima jarayonida lug'at bilan ishlash, So'zning izohli tahlilini o'rganish, boshqa lug'atlardagi izohlari bilan qiyoslash. Til lug'at tarkibining o'zgarishi sotsiolingvistik hodisa ekanligi. Lug'at tarkibining sifat va son jihatdan o'zgarishi. Lug'at tarkibining leksik va stilistik tasnifi. So'zlarni ishlatilishi jihatidan tasnif etish. Umumiste'mol so'zlari va maxsus leksika. Arxaizmlar, istorizmlar, neologizmlar, ularning tarixiy bog'liqligi va o'zaro ta'siri. Asosiy va yordamchi so'z turkumlarining son jihatidan o'zaro farqi. Nomlashning faolligi va lug'at tarkibining boyish yo'llari. So'zning ma'no taraqqiyoti rivoji, boshqa tillardan kirgan so'zlar qatlami.

3-mavzu. Semasiologiya: So'zlarning fonetik va semantik aspektlari. Kontekst turlari, ma'noning turlari va so'zning leksik-semantik variantlari, semantik maydon. Monosemiya, polisemiya, giper-giponimiya muammolari. Sinonim, antonim va omonimlar va ularning tasnifi.

4-mavzu. So'zning morfologik qurilishi: morfemalar tiplari va sinflari. So'z tuzilishidagi diaxronik va sinxronik qarash. Morfema va allomorfemalar.

5-mavzu. Soʻz yasash: leksik nom berishda soʻz yasashning roli va oʻrni. Konversiya, uning kelib chiqishi va asoslari. Qoʻshma soʻzlarni ona tiliga tarjima qilishning yoʻllari. Qisqartma soʻzlar.

6-mavzu. Frazeologiya: turgʻun va erkin birikmalarni farqlash muammosi. Ularni farqlovchi belgilar. Frazeologik birliklar va ularni tarjima qilish muammolari.

7-mavzu. Etimologiya: Oʻrganilayotgan tilda paydo boʻlgan soʻzlar va boshqa tillardan kirib kelgan soʻzlar va ularning turlari, oʻzlashtirilishi, assimilyatsiya, internatsional soʻzlar va etimologik dubletlar.

8-mavzu. Matnlarni leksik tahlil qilish jarayoni, matndagi soʻzlarning morfologik qurilishiga koʻra tahlil, soʻz yasash uslubiga koʻra tahlil, soʻzlarning semantik va polisemantik xususiyatlariga koʻra tahlil, soʻzlarning matndagi asl va frazeologik maʼnosiga koʻra tahlili, soʻzlarning etimologik xususiyatlariga koʻra tahlili.

2.Nazariy grammatika

1-mavzu. Nazariy grammatika fanining maqsadi va predmeti.

2-mavzu. Til va nutq. Grammatikada metod va nazariy yoʻnalishlari. Grammatik tahlil usullari.

3-mavzu. Soʻzning morfologik qurilishi: morfemalar tiplari va sinflari. Soʻz tuzilishidagi diaxronik va sinxronik qarash. Morfema va allomorfemalar.

4-mavzu. Morfologiya. Grammatik shakl va grammatik maʼno. Grammatik maʼnoni ifodalash usullari.

5-mavzu. Oʻrganilayotgan tildagi soʻzlarni turkumlarga ajratishning asosiy tamoyillari.

6-mavzu. Oʻrganilayotgan til morfologiyasi. Oʻrganilayotgan tilda ot soʻz turkumi va uning grammatik kategoriyalari.

7-mavzu. Oʻrganilayotgan tilda feʼl soʻz turkumi. Feʼlning strukturasi va grammatik kategoriyalari.

8-mavzu. Oʻrganilayotgan tilda feʼlning semantik xususiyatlari

9-mavzu. Oʻrganilayotgan tilda Sintaksis. Soʻz birikmasi va sodda gap.

10-mavzu. Sintaksis. Sintaktik birliklar. Sintaktik aloqalar turlari. Soʻz birikmalarining asosiy belgi va xossalari.

11-mavzu. Gap nazariyasi. Gapning taʼrifi va klassifikatsiyasi. Mikro va makrosintaksis. Gapni tahlil qilish metodlari.

12-mavzu. Oʻrganilayotgan tilda gapning tuzilish jihatdan turlari.

13-mavzu. Oʻrganilayotgan tilda qoʻshma gap turlari.

Fandan oʻtiladigan seminar mavzular va ular boʻyicha mashgʻulot turlariga ajratilgan soatlarning taqsimoti

5- semester

№	Fanning bo'limi va mavzusi, ma'ruza mazmuni	Soat
1	Lexicology as a science. Lexicology and its object .	2
2	English Lexicography . Types of dictionaries.	2
3	Semasiology. Word-meaning.	2
4	Types of meaning.	2
5	Change of meaning and its result	2
6	Semantic systems in English . Polysemy, Homonyms.	2
7	Synonyms, Antonyms.	2
8	Classification of semantic words.	2
9	Morphological structure of the word.	2
10	Word formation.	2
11	Conversion.	2
12	Secondary ways of word formation.	2
13	Phraseology.	2
14	Etymology.	2
15	Methods of using vocabulary units.	2
	Jami	30

6- semester

№	Fanning bo'limi va mavzusi, ma'ruza mazmuni	Soat
1	Theoretical grammar as a science.	2
2	Language and Speech levels.	2
3	Morphemic Structure of the English Language	2
4	Problem of Grammatical Categories	2
5	Problem of Parts of Speech	2
6	Nouns.	2
7	Adjectives	2
8	Adverbs.	2
9	Numerals.	2
10	Pronouns.	2
11	Verbs.	2
12	Determiners.	2
13	Syntax and its object .	2
14	Sentence and its types.	2
15	Types of speech according to the purpose of communication and structure	2
	Jami	30

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

Leksikologiya

1. Leksikologiya va til.
2. Soʻzlarning fonetik va morfologik aspektlari.
3. Lugʻat tarkibining sifat va son jihatlari.
4. Arxaizmlar va neologizmlar.
5. Leksik nomlanishning faolligi va lugʻat tarkibining boyish yoʻllari.
6. Til lugʻat tarkibining etimologik jihatdan tasnifi.
7. Soʻz ma'nosining tuzilishini oʻrganishda paradigmatika va sintagmatikanin roli.
8. Ma'noning turlari va soʻzning leksik - semantik ma'nolari.
9. Sinonim, antonim va omonimlar.
10. Soʻzning morfologik qurilishi.
11. Turgʻun va erkin birikmalar.
12. Soʻz birikmasining oʻxshashligi va farqi.
13. Soʻzlarning etimologiyasi.
14. Matnlarni leksik tahlil etish

Nazariy grammatika

15. Gapda soʻzlarning ma'noli birikish usullari.
16. Ot soʻz turkumi va uning grammatik kategoriyalari.
17. Fe'l soʻz turkumi va uning grammatik kategoriyalari.
18. Sifat soʻz turkumi va uning turlari.
19. Son kategoriyasi.
20. Gapning tuzilishiga koʻra turlari.
21. Gapning ifoda maqsadiga koʻra turlari.
22. Oʻrganilayotgan tildada qoʻshma gaplar.(Bogʻlangan qoʻshma gap va ergashgan gapli qoʻshma gap)
23. Gapda sintaktik aloqalar turlari.
24. Birlamchi va ikkilamchi predikatsiya tushunchalari.

Mustaqil oʻzlashtiriladigan mavzular boʻyicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi. Fan boʻyicha kurs ishi.

Talabalar mustaqil ta'limining mazmuni va hajmi

5-semestr

#	Ishchi o'quv dasturining mustaqil ta'limga oid bo'lim va mavzulari	Mustaqil ta'limga oid topshiriq va tavsiyalar	Hajmi (soatda)

1	Lexicology and language.	Power point presentation	4
2	Phonetic and morphological aspects of words.	Text Analysis, Power point presentation	4
3	Qualitative and quantitative aspects of vocabulary.	Text Analysis, Power point presentation	4
4	Archaisms and neologisms.	Text Analysis, Power point presentation	4
5	Activity of lexical naming and ways to enrich vocabulary.	Text Analysis, Power point presentation	4
6	Etymological classification of the language vocabulary.	Text Analysis, Power point presentation	4
7	Paradigmatics and syntagmatics in studying the structure of word meaning role.	Text Analysis, Power point presentation	4
8	Types of meaning and lexical-semantic meanings of the word.	Text Analysis, Power point presentation	4
9	Synonyms, antonyms and homonyms.	Text Analysis, Power point presentation	6
10	Morphological construction of the word.	Text Analysis, Power point presentation	4
11	Stable and free compounds.	Text Analysis, Power point presentation	4
12	Similarity and difference of word combination.	Text Analysis, Power point presentation	4
13	Etymology of words.	Text Analysis, Power point presentation	4
14	Lexical analysis of texts	Text Analysis, Power point presentation	6
	Jami		60

6-semestr

#	Ishchi o'quv dasturining mustaqil ta'limga oid bo'lim va mavzulari	Mustaqil ta'limga oid topshiriq va tavsiyalar	Hajmi (soatda)
1	Ways of combining words in a sentence.	Power point presentation	6
2	Nouns and their grammatical categories.	Text Analysis, Power point presentation	6
3	Verbs and their grammatical categories.	Text Analysis, Power point presentation	6
4	Adjectives and their types.	Text Analysis, Power point presentation	6
5	The category of numerals.	Text Analysis, Power point presentation	6
6	Types of sentences according to their structure.	Text Analysis, Power point presentation	6
7	Types of sentences based on the purpose of expression.	Text Analysis, Power point presentation	6
8	22. Conjunctions and clauses of the English language.	Text Analysis, Power point presentation	6
9	Types of syntactical connections in a sentence.	Text Analysis, Power point presentation	6
10	Concepts of primary and secondary predication.	Text Analysis, Power point presentation	6
	Jami		60

Kurs ishi fan mavzulariga taalluqli masalalar yuzasidan talabalarga yakka tartibda tegishli topshiriq shaklida beriladi. Kurs ishining hajmi, rasmiylashtirish shakli, baholash mezonlari ishchi fan dasturida va tegishli kafedra tomonidan belgilanadi. Kurs ishini bajarish talabalarda fanga oid bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qilishi kerak.

Kurs ishi uchun taxminiy mavzular:

Leksikologiya

1. Semasiologiya: Soʻzlarning fonetik va semantik aspektlari
2. Kontekst turlari, maʼnoning turlari va soʻzning leksik-semantik variantlari, semantik maydon.
3. Monosemiya, polisemiya, giperonimiya -giponimiya muammolari.
4. Sinonimlar va ularning tasnifi
5. Antonimlar va ularning tasnifi
6. Omonimlar va ularning tasnifi.
7. Soʻzning morfologik qurilishi: morfemalar tiplari va sinflari.
8. Soʻz tuzilishi, diaxronik va sinxronik qarashlar.
9. Morfema va allomorfemalar.
10. Soʻz yasash: leksik nom berishda soʻz yasashning roli va oʻrni.
11. Konversiya, uning kelib chiqishi va asoslari.
12. Qoʻshma soʻzlarni ona tiliga tarjima qilishning yoʻllari.
13. Qisqartma soʻzlar.
14. Frazeologiya: turgʻun va erkin birikmalarni farqlash muammosi.
15. Frazeologik birliklar va ularning shakllanish etimologiyasi
16. Etimologiya: Oʻrganilayotgan tilda paydo boʻlgan soʻzlar va boshqa tillardan kirib kelgan soʻzlar va ularning turlari, oʻzlashtirilishi, assimilyatsiya.
17. Internatsional soʻzlar va etimologik dubletlar.
18. Leksikografiya: oʻrganilayotgan til lugʻat tarkibining umumiy tasnifi.

Nazariy grammatika

19. Soʻzning morfologik qurilishi: morfemalar tiplari va sinflari.
20. Soʻz tuzilishidagi diaxronik va sinxronik qarash. Morfema va allomorfemalar.
21. Grammatik kategoriyalar, grammatik shakl va grammatik maʼno.
22. Oʻrganilayotgan tilda soʻzlarning turkumlarga ajratishning asosiy tamoyillari.
23. Oʻrganilayotgan tilda morfologiyasi. Ot soʻz turkumi va uning grammatik kategoriyalari.
24. Oʻrganilayotgan tilda feʼl soʻz turkumi. Feʼlning strukturasi va grammatik kategoriyalari.
25. Oʻrganilayotgan tilda feʼlning semantik xususiyatlari
26. Oʻrganilayotgan tilda Sintaksis. Soʻz birikmasi va sodda gap.
27. Sintaksis. Sintaktik birliklar. Sintaktik aloqalar turlari.
28. Soʻz birikmalarining asosiy belgi va xossalari.
29. Gap nazariyasi. Gapning taʼrifi va klassifikatsiyasi.
30. Mikro va makrosintaksis.
31. Gapni tahlil qilish metodlari.
32. Oʻrganilayotgan tilda gapning tuzilish jihatdan turlari

V. Fan o‘qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)

Fanni o‘zlashtirish natijasida talaba:

- o‘rganilayotgan xorijiy til fonetik strukturasi, grammatik qurilishi va lug‘at tarkibining asosiy tushunchalari va kategoriyalari to‘g‘risida tasavvur va bilimga ega bo‘lishi;
- talaba lisoniy muloqot jarayonlarini tahlil qilish usullarini qo‘llash, nutqiy muloqot muammolari bo‘yicha to‘g‘ri qaror qabul qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi;
- tilshunoslik nazariyasi asoslarini, lingvistik qonunlar, tushunchalar kategoriyalarini, muloqot jarayonlarining funktsional diskurs xususiyatlarini bilishi va ulardan foydalana olish malakasiga ega bo‘lishi kerak.

VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- interfaol keys-stadilar;
- seminarlar (mantiqiy fiklash, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlarni qilish;
- individual loyihalar;
- jamoa bo‘lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.

VII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to‘la o‘zlashtirish, tahlil natijalarini to‘g‘ri aks ettira olish, o‘rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo‘yicha yozma ishni topshirish.

Asosiy adabiyotlar

Ingliz tili

1. Антрушина Г.Б. Лексикология английского языка. Москва.: “ Дрофа”, 2006
2. Blokh M.Y. Theoretical Grammar of the English Language. M, 2004
3. Eastwood J. Oxford guide to English grammar. Oxford, OUP, 2002.
4. Iriskulov M., Kuldashev A. Theoretical Grammar of the English Language. T.2020
5. Muminov O.M. Lexicology of the English language. T, 2006.
6. Nino Kirkavialidze. Theoretical Course of English Grammar. Tbilisi, 2013

Qo‘shimcha adabiyotlar

Ingliz tili

1. Arnold I.V. The English Word. Москва, 1986
2. Арсеньева А.А и др. Введение в германскую филологию. Москва. 1983
3. Давлетбаева Д.Н. Lectures on English lexicology Казань-2010
4. Downing A., Locke F. English Grammar. A University Course. Routledge, 2006, 640 p
5. Гинзбург. Р.З., Хидекел С.С., Князева Г.Ю., Санкин А.А. A course in Modern English Lexicology. Москва, 1979

Axborot manbalari

Ingliz tili

1. <http://www.britishcouncil.org>
2. <http://www.bbc>
3. <http://encyclopedia.farlex.com>
4. <http://tpot.ru/index.html>. <http://www.oup.co.uk>
5. www.onestopenglish.com. <http://youreng.narod.ru/teoper.html>
6. Website dedicated to linguistics: www.linguist.org
7. Русский филологический портал: www.philology.ru
8. www.natlib.uz
9. www.dissercat.ru
10. www.nauka.ru
11. www.dissorg.com
12. www.uzscience.uz
13. www.linguist.org

Talaba bilimini baholash

Talaba bilimini baholash kredit-modul tizimiga muvofiq ishlab chiqilgan Nizom asosida amalga oshiriladi.

Nazorat turi	JB	1-OB	YaB
Maksimal ball	40	20	40
Nazorat shakli	Og‘zaki	Yozma*	Yozma
O‘tkazilish vaqti	14-hafta	9- hafta	17- hafta

Joriy baholash (JN+TMI) 40 ball: Mavzular bo‘yicha TMI topshiriqlarini bajarilishi hajmi va sifatiga qarab 2 ballgacha beriladi, jami 40 ball.

Oraliq baholash (ON+TMI) 20 ball: fanning ma'ruza qismiga tegishli teng yarmi o'tib bo'lingandan so'ng so'ng ON dan tuzilgan 3 ta yozma variantlarini to'la yechgan talabaga xar bir to'g'ri javob uchun maksimal 10 ball beriladi. TMI topshiriqlarini bajarilishi hajmi va sifatiga qarab 10 ballgacha beriladi

Yakuniy baholash 40 ball: o'tilgan barcha mavzular bo'yicha tuzilgan variantlari asosida o'tkaziladi. Bunda xar bir talabaga semestr davomida o'tilgan mavzular bo'yicha 3 ta nazariy savol variantlari tarqatiladi. Talaba yozma javobning xar biridan maksimal 40 ball to'plash imkoniyatiga ega.

Eslatma: Talabaning umumiy bali hisoblanganda yaxlitlab olinadi.

Talabalar bilimini baholash mezonlari

<i>Baho</i>	<i>Baholash mezonlari</i>	<i>To'plangan ball</i>
A'lo	Etarli nazariy bilimga ega. Topshiriqlarni mustaqil echgan. Berilgan savollarga to'liq javob beradi. Masalaning mohiyatiga to'liq tushunadi. Auditoriyada faol. O'quv tartib intizomiga to'liq rioya qiladi. Topshiriqlarni namunali rasmiylashtirgan.	90-100
Yaxshi	Etarli nazariy bilimga ega. Topshiriqlarni echgan. Berilgan savollarga etarli javob beradi. Masalaning mohiyatini tushunadi. O'quv tartib intizomiga to'liq rioya qiladi.	70-89
Qoniqarli	Topshiriqlarni echishga harakat qiladi. Berilgan savollarga javob berishga harakat qiladi. Masalaning mohiyatini chala tushungan. O'quv tartib intizomiga rioya qiladi.	60-69
Qoniqarsiz	Talaba amaliy mashg'ulot darsi mavzusiga nazariy tayyorlanib kelmasa, mavzu bo'yicha masala, misol va savollariga javob bera olmasa, darsga sust qatnashsa bilim darajasi qoniqarsiz baholanadi	0-59

